

Nr 429.

Godkänd av första kammaren den 27 juni 1944.

Godkänd av andra kammaren den 27 juni 1944.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anskaffande av ytterligare en statsisbrytare m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(Statsutskottets utlåtande nr 204.)

Till KONUNGEN.

I propositionen nr 132 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 18 februari 1944, föreslagit riksdagen att

dels godkänna den av departementschefen i berörda statsrådsprotokoll förordade planen för ordnande av statens isbrytarverksamhet,

dels besluta anskaffande av ytterligare ett statens isbrytarfartyg av i huvudsak de dimensioner, som av departementschefen förordats, för en beräknad kostnad av högst 5 650 000 kronor,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t

att på av departementschefen förordade villkor bevilja envar av städerna Malmö och Gävle statsbidrag med 33 procent av kostnaderna för anskaffande av en lokalisbrytare av i huvudsak de dimensioner och med den maskinstyrka som i statsrådsprotokollet angivits

samt att med Göteborgs Bogserings- och Bärgnings Aktiebolag träffa avtal angående förhyrande av bolaget tillhörande isbrytande bogserbåtar i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet framlagt förslag,

dels ock för budgetåret 1944/45 under tionde huvudtiteln anvisa

till Statens isbrytarverksamhet: Anskaffande av ytterligare ett statens isbrytarfartyg ett reservationsanslag av 2 500 000 kronor,

samt till Statens isbrytarverksamhet: Förhyrning av isbrytarfartyg ett förslagsanslag av 100 000 kronor.

I detta sammanhang har riksdagen till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, I: 280 och II: 452, vari hemställts, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förnyad prövning av frågan angående en statsisbrytare för Norrland;

dels två likalydande motioner, I: 282 och II: 458, vari hemställts, att riksdagen må besluta, att förutom 33 procents statsbidrag för anskaffande av lokalisbrytare för Gävle staten för varje vinterperiod skall svara för hälften av beredskapskostnaderna för fartyget;

dels två likalydande motioner, I: 283 och II: 457, vari hemställts, att riksdagen ville besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1945 års riksdag om anskaffande av ytterligare ett isbrytarfartyg av minst Ymers typ, huvudsakligen avsett för norrlandstrafikens betjänande;

dels två likalydande motioner, I: 287 och II: 464, vari hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, ej mindre att lämplig officer ur flottan snarast förordnas att vara statens isbrytarinspektör samt att statsisbrytarombud i enlighet med vad i motionerna anförts tillsättas, än även att frågan såväl om placering av den statliga isbrytningsverksamhetens ledning inom statsförvaltningen som om bemanningen av statens isbrytarfartyg måtte göras till föremål för ytterligare utredning och de förslag, vartill utredningen må föranleda, snarast föreläggas riksdagen;

dels två likalydande motioner, I: 288 och II: 463, vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att innan definitiv uppgörelse träffas med Göteborgs Bogserings- och Bärgnings Aktiebolag underhandlingar inledas i syfte att genom avtalet garantera fisket isbrytarhjälp inom större områden än vad i det preliminära avtalsförslaget avses, samt att, om lämplig uppgörelse icke kan träffas, Kungl. Maj:t måtte taga frågan om anskaffande av lämpliga fartyg för isbrytarhjälp åt västkustfisket under förnyat övervägande;

dels ock motionen II: 462, vari hemställts, att riksdagen i samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 132 till innevarande års riksdag måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning för upprättande av ett detaljerat program för statens verksamhet med avseende å isbrytningen utefter norrlandskusten, vid vars upprättande skäligen hänsyn tages till den betydelse Norrlands näringsliv har för hela vårt lands ekonomiska liv, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kan föranleda.

Det är givetvis ur flera synpunkter svårt att draga en bestämd gräns mellan den isbrytarverksamhet, som bör åvila staten och den som bör ankomma på kommuner och enskilda. De allmänna riktlinjer i fråga om ansvarsfördelningen av isbrytarberedskapen, som departementschefen angivit, innebära i allt väsentligt en fortsättning av hittills tillämpad praxis. Huvudregeln blir enligt dessa riktlinjer, att staten svarar för all havsisbrytning. Med avseende å kustisbrytningen ankommer det på statens isbrytarledning och måhända även i viss mån på statsisbrytarnas befälhavare att allt efter omständigheterna i de särskilda fallen avgöra, om och i vilken omfattning staten skall utföra kustisbrytning. Lokalisbrytning skall icke åvila staten som en skyldighet, men staten bör, då så låter sig göra, här träda hjälpende emellan. Dessa riktlinjer synas riksdagen kunna i princip läggas till grund för ett allmänt ordnande åtminstone tills vidare av statens isbrytarverksamhet.

Vad beträffar det närmare programmet för ordnandet av statens isbrytarverksamhet övergår riksdagen först till behandling av frågan om isbrytning till stöd för norrlandssjöfarten.

Statens verksamhet för att i möjligaste mån hålla sjöfarten efter norrlandskusten i gång bedrives för närvarande i regel så, att en av de båda statsisbrytarna vid början av isläggningen uppe i Bottenviken biträder sjöfarten i dessa farvatten och därefter allteftersom isbildningen fortskrider dirigeras söderut för assistans åt fartyg på resa till eller från hamnar i mellersta och södra Norrland. På motsvarande sätt ehuru i omvänd ordning plägar en av isbrytarna på våren så snart förhållandena det medgiva bryta rännor längs hela norrlandskusten och in till hamnarna därstädes. Under särskilt stränga isvintrar bruka båda statsisbrytarna anlitas till hjälp åt sjöfarten på Norrland.

Till närmare granskning har nu upptagits spörsmålet huruvida genom statens försorg ytterligare en förstärkning av isbrytarberedskapen på norrlandskusten är av behovet påkallad. I samband därmed har dryftats vilka åtgärder, som i sådant syfte böra vidtagas. I vissa motioner har i detta avseende påyrkats en utbyggnad av vårt statsisbrytarbestånd. Riksdagen vill redan nu framhålla, att enligt riksdagens mening en förlängning av skeppningssäsongen för Norrland verksamt skulle bidraga till främjandet av utvecklingen av det norrländska näringslivet och därvid vara till gagn för riket i dess helhet. Därom torde några meningsskiljaktigheter icke råda.

Den frågan uppställer sig emellertid, huruvida en förlängd seglationstid kan vinnas endast genom insättandet av en särskild för Norrland avsedd statsisbrytare. Framhållas må, att vid vintrar av mer än normal stränghet, då farvattnen utesluta våra kuster äro isbelagda, och statlig isbrytarhjälp kan påkallas samtidigt från olika håll, det redan av kostnadsskäl torde få anses uteslutet, att staten för omedelbar tjänst kan hålla isbrytarmateriel av härför tillräcklig omfattning och kapacitet. Det anspråk, som man vid särskilt svåra vintrar torde kunna ställa på staten, är, att staten håller öppna de ur kommunikationssynpunkt mest betydelsefulla sjöfartsvägar. Vad åter beträffar vintrar av normal stränghet synes den förebragta utredningen hava ådagalagt, att med den nu föreslagna förstärkningen av isbrytarmaterielen statsisbrytarna med avseende å havsisbrytningen torde bliva i stånd att i ökad omfattning tillgodose norrlandstrafikens behov.

Ett avgörande hinder för en förlängd vintersjöfart på Norrland synes emellertid riksdagen bestå däri, att tillgång i allmänhet saknas i fråga om lämpliga kust- och lokalisbrytare. Den assistans, vilken påkallas utesluta norrlandskusten, avser icke allenast havsisbrytning i egentlig mening utan tillika såväl kust- som ren lokalisbrytning. Ett öppethållande genom statens försorg av den utesluta kusten gående allmänna sjötrafiken måste med nödvändighet förutsätta, att angöringsleder brytas till hamnar och lastageplatser. Härför erfordras kust- och lokalisbrytare. Då såsom nämnts dylik isbrytningsmateriel i allmänhet saknas, har detta haft till följd, att statens isbrytare, där så varit möjligt, brutit rännor in till och i hamnarna. Fråga uppstår emellertid huruvida de olika samhällena utesluta norrlandskusten — särskilt i vad gäller om-

rådet norr om Gävle, där issvårigheterna torde få anses vara störst — kunna tänkas framdeles komma att anskaffa mot isbrytningsbehovet svarande kustförbindande isbrytarmateriel. Vad kommunerna beträffar torde av kostnads-skäl utsikterna härtill icke vara stora. I fråga om industrierna synas dessa, enligt vad som hittills framkommit, icke hava visat något större intresse för anskaffning av dylik materiel. Det delvis isbrytande bogserbåtbestånd, som finnes att tillgå, torde vara otillräckligt i fråga om såväl antal som kapacitet. Vid angivna förhållanden synes det riksdagen kunna med fog ifrågasättas, huruvida en uppdelning av isbrytarverksamheten mellan staten å ena samt lokalmyndigheter och enskilda å andra sidan lämpligen bör ske efter ovan angivna allmänna riktlinjer d. v. s. i havs-, kust- och lokalisbrytning och om icke en annan form för betjäning av isbrytarverksamheten bör kunna väljas, som mera smidigt anpassar sig efter de speciella förhållanden, som utmärka Norrlands isbrytningsbehov. Riksdagen vill därför ifrågasätta, huruvida icke staten organisatoriskt borde ombesörja isbrytningen ovanför Gävlebukten, i den mån näringslivets skeppningsbehov och andra nödvändiga sjötrafikbehov in till land och ut till öppet vatten anmäla sig. Riksdagen håller före, att en anordning sådan den nu skisserade, där staten alltså bedriver isbrytningen i egen regi, skulle underlätta och eljest medverka till ökad effektivitet av isbrytarberedskapen på Norrland, varigenom den norrländska vintersjöfarten bättre än hittills skulle kunna påräkna det bistånd, den behövde och rimligtvis kunde göra anspråk på. Riksdagen förmenar vidare, att ett enhetligt handhavande av isbrytningsuppgifterna på sätt här ifrågasatts sannolikt skulle möjliggöra en mera rationell användning av isbrytarmaterielen. Riksdagen är fullt medveten om att detta uppslag innebär flera problem, bland annat, med avseende å såväl avvägningen av de lokala intressenas angelägenhetsgrad som de ekonomiska mellanhavandena mellan staten och de av isbrytningen berörda intressena. Riksdagen anser emellertid den antydda utvägen, som icke berörts av isbrytarutredningen, vara förtjänt att bli föremål för närmare utredning och anholder alltså att en utredning härom kommer till stånd.

De i motionerna I: 287 och II: 464 väckta frågorna om den nuvarande isbrytarledningens omorganisation och om isbrytarfartygens bemanning synas riksdagen lämpligen kunna undersökas i samband med den nu föreslagna utredningen om isbrytningens framtida organisation. Samma bör bli förhållandet med vad i motionerna I: 280 och II: 452 samt I: 283 och II: 457 yrkats om ökad isbrytarberedskap för Norrland.

Den föreslagna planen med avseende å behovet av havsisbrytning inom de vattenområden, som utgöras av Södra Kvarken och Östersjön innebär i korthet, att leden Stockholm—Åbo, i vad uppehållande av denna förbindelse ankommer på Sverige, skulle i huvudsak vara en Stockholms stads angelägenhet, under det att en av de nu befintliga statsisbrytarna skulle alltefter omständigheterna disponeras för lederna Stockholm—Visby och Trelleborg—Sassnitz. Riksdagen finner den sålunda föreslagna avvägningen av statens medverkan beträffande isbrytarberedskapen på ifrågavarande vattenområden godtagbar.

Beträffande farvattnen i Öresund må framhållas, att Sveriges förbindelser med kontinenten huvudsakligast gå över dessa vatten, vilka också utgöra en betydelsefull led för den oceangående trafiken till och från Östersjön. Öppethållande av Öresund måste därför vara av utomordentlig betydelse. Kravet på en förstärkning av isbrytarberedskapen i dessa vatten är därför i hög grad befogat. Bärande skäl synas riksdagen alltså föreligga för anskaffandet av en i första hand för Öresund avsedd havsisbrytare. Såsom av utredningen i ärendet framgår föreligga möjligheter att utnyttja denna isbrytare dels i stället för, dels ock såsom komplement till de övriga båda havsisbrytarna å dessa fartygs arbetsområden utefter norrlandskusten, i Södra Kvarken och norra Östersjön. Riksdagen medgiver alltså, att detta fartyg kommer till stånd. Mot förslaget, i vad det avser typ och storleksordning för fartyget, har riksdagen icke haft något att erinra.

Med avseende å havsisbrytningen i Kattegatt och Skagerack må framhållas, att den av Göteborg ägda isbrytaren Göta Lejon tidigare vid vissa tillfällen då behov förelegat tagits i anspråk för havsisbrytning i dessa vatten. Utredningen har framlagt förslag till kontrakt med Göteborgs stad om förhyrning av ifrågavarande isbrytare för statlig havsisbrytning. Riksdagen finner i likhet med departementschefen, att de ersättningar, som staten enligt kontraktsförslaget skulle hava att erlägga enbart för rätten att disponera fartyget, äro av sådan storleksordning, att ifrågavarande avtal icke rimligen bör godkännas. Vid uppkommande behov torde man i stället liksom hittills få söka träffa tillfälliga dispositioner i syfte att för ändamålet förfoga över Göta Lejon.

Riksdagen övergår härefter till frågan om statens medverkan vid kustisbrytning. Såsom inledningsvis antytts torde någon allmängiltig regel vem bestyret med kustisbrytning skall åvila svårligen kunna uppställas utan har överlämnats åt praxis att åstadkomma en fördelning av ansvaret och kostnaderna härför. Fall kunna i enlighet härmed förekomma, där åtgärder från statens sida skäligen kunna anses påkallade för stärkande av isbrytarberedskapen utefter kusterna. Förslag har i sådant hänseende nu framförts om statsbidrag till byggande av kommunala isbrytarfartyg. Förslaget innebär, att envar av städerna Gävle och Malmö skulle erhålla statsbidrag för anskaffning av en lokalisbrytare, tillräckligt kraftig för att även kunna utföra viss kustisbrytning. I de fall isbrytarna ej erfordrades för hemortens behov skulle de kunna utnyttjas av staten även för isbrytning vid andra platser. För bestridandet av de med anskaffning av ifrågavarande båda isbrytare förenade kostnaderna skulle statsbidrag utgå med 33 procent av samma kostnader. De förpliktelser, som staten åtager sig för anskaffandet av dessa båda lokala isbrytare, synas riksdagen vara ägnade att önskvärt förstärka vår isbrytarberedskap. I motionerna I: 282 och II: 458 har yrkats att Gävle stad utöver nämnda bidrag borde tillerkännas belopp motsvarande hälften av beredskapskostnaderna för fartyget. Riksdagen anser, att denna fråga är av beskaffenhet att böra bli föremål för överväganden från fall till fall. De för bidragets åtnjutande föreslagna villkoren synas riksdagen jämväl kunna

godtagas. Vidkommande det med Stockholms stad preliminärt träffade avtalet om utnyttjande för statens räkning av den staden tillhöriga Isbrytaren II synes riksdagen den av staden begärda ersättningen alltför hög. Riksdagen anser därför i likhet med departementschefen, att avtalet i fråga icke bör godkännas.

Förslaget i vad det avser en förstärkning genom statens försorg av isbrytartjänsten i Mälaren synes riksdagen motiverat med hänsyn till det allmänna intresse, som en utvidgad skeppningssäsong därstädes onekligen utgör, och godkänner alltså förslaget i fråga.

Riksdagen finner vidare goda skäl tala för att staten medverkar till uppehållande av vintersjöfart å Trollhätte kanal och Väneru. Det berättigade här i tidigare vitsordats av riksdagen, som år 1939 å beredskapsstat anvisat ett anslag av 600 000 kronor till byggande av en isbrytare för ändamålet, vilken medelsanvisning emellertid hittills icke tagits i anspråk. Mot omfattningen av och sättet för fullgörande av de isbrytaruppgifter, som skulle åvila staten, har riksdagen icke haft något att erinra. Enligt det med Göteborgs Bogserings- och Bärgnings Aktiebolag preliminärt träffade avtalet skulle bolaget för en tid av tio år mot viss ersättning ställa ett isbrytande bogserfartyg till förfogande för utförande av ifrågavarande isbrytningsarbeten. Då den i avtalet stipulerade ersättningen får anses rimlig och avtalsbestämmelserna i övrigt godtagbara, bemyndigar riksdagen Kungl. Maj:t att med bolaget träffa avtal i enlighet med det preliminära förslaget.

Enligt nämnda förslag till avtal åtager sig bolaget jämväl viss isbrytning till hjälp åt västkustfisket. Åtagandet innebär, att bolaget mot viss ersättning med efter isförhållandena lämpade bogserbåtar biträder fisket vid Hönöklova och Hönö röd samt, i den mån så låter sig göra med hänsyn till bolagets andra åtaganden, jämväl vid Marstrand och Varberg. Å andra sidan innebär åtagandet, som departementschefen framhållit, icke någon förpliktelse för staten vare sig att taga bolagets tjänster i anspråk eller att eljest ersätta bolaget för detta dess åtagande. Statens medverkan vid denna isbrytning förutsätter, att fiskeflottan på bohus- och hallandskusterna sammanföres till ett mindre antal platser, där isbrytande fartyg skulle lämna hjälp. Avtalsförslaget synes riksdagen icke innebära en fullt tillfredsställande lösning av västkustfiskets isbrytarfråga. Särskilt vad beträffar fisket norr om Lysekil har dess isbrytningsproblem icke enligt riksdagens mening i tillräcklig grad beaktats i det föreliggande förslaget. Med hänsyn till västkustfiskets betydelse för landet i dess helhet hade det enligt riksdagens mening varit synnerligen önskvärt om, såsom i motionerna I: 288 och II: 463 yrkats, isbrytarhjälp kunnat lämnas vid ett större antal platser än som i avtalsförslaget avses. Såsom departementschefen framhållit pågår emellertid utredning angående frågan om förstärkning av isbrytarberedskapen för västkustfisket. Därest utredningen skulle giva till resultat, att bolagets biträde lämpligen bör lämnas å andra platser än de i avtalet angivna, har departementschefen förutsatt, att Kungl. Maj:t kommer att med bolaget söka träffa överenskommelse om sådana jämkningar i avtalet som härav kunna beröras. Härvid bör det av riksdagen ovan an-

givna området särskilt komma i fråga. Under sådana förhållanden finner sig riksdagen kunna godkänna avtalsförslaget jämväl i denna del.

Riksdagen övergår härafter till frågan om kostnadsberäkningarna, först i vad avser engångskostnaderna. Vidkommande den föreslagna öresundsisbrytaren är, såsom i ärendet upplysts, en beräkning av kostnaderna för den samma i hög grad beroende på vilket propellermaskineri som väljes. Olika alternativ hava härvidlag framställts. Departementschefen, som ansett att avgörandet rörande den konstruktion, som väljes för maskineriet i fråga, bör träffas först i samband med beslutet om fartygsbyggets igångsättande, har preliminärt beräknat anskaffningskostnaden för nämnda isbrytare till 5 650 000 kronor, av vilket belopp 2 500 000 kronor befunnits tillräckligt för att täcka den på nästa budgetår fallande delen av anskaffningskostnaden. Då icke något torde vara att erinra mot den sålunda uppskattade medelsanvisningen, har riksdagen beslutat nu anvisa sistnämnda belopp.

Såsom departementschefen framhållit lära de föreslagna statsbidragen till en var av städerna Malmö och Gävle för byggandet av en isbrytare icke böra utbetalas förrän dessa fartyg färdigställts. Då detta icke kan beräknas ske under nästa budgetår, erfordras alltså icke nu någon medelsanvisning.

I fråga om de årligen reguljära kostnaderna kommer tillkomsten av en ny statsisbrytare att i första hand föranleda ökade utgifter för såväl drift och underhåll som bemanning av statens isbrytarfartyg. Departementschefen har i detta avseende framlagt vissa beräkningar, till vilka riksdagen icke nu anser sig böra taga närmare ställning, då anvisandet av medel för ändamålet för nästa budgetår icke är erforderligt.

Den plan för ordnande av statens isbrytarverksamhet, som riksdagen ovan godkänt, innefattar, bland annat, att enligt det förordade avtalet med Göteborgs Bogserings- och Bärnings Aktiebolag viss förhyrning av isbrytare för statens räkning skall ske. Härför har beräknats ett anslag av 100 000 kronor, vilket belopp anses komma att förslå jämväl för förhyrning av isbrytare i de övriga fall, då statsisbrytarna icke räcka till eller lämpligen kunna användas för den å staten ankommande isbrytarverksamheten. Den sålunda verkställda kostnadsberäkningen, vilken givetvis är i hög grad osäker, synes riksdagen kunna godtagas. Riksdagen har alltså beslutat anvisa ett anslag av nämnda storlek för nästa budgetår.

Under åberopande av det anförda får riksdagen

I. anmäla att riksdagen

dels godkänt den av departementschefen i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 18 februari 1944 förordade planen för ordnande av statens isbrytarverksamhet,

dels beslutat anskaffande av ytterligare ett statens isbrytarfartyg av i hudsak de dimensioner, som av departementschefen förordats, för en beräknad kostnad av högst 5 650 000 kronor,

dels bemyndigat Kungl. Maj:t

att på av departementschefen förordade villkor bevilja en var av städerna Malmö och Gävle statsbidrag med 33 procent av kostnaderna för

anskaffande av en lokalisbrytare av i huvudsak de dimensioner och med den maskinstyrka, som i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 18 februari 1944 angivits,

samt att med Göteborgs Bogserings- och Bärgnings Aktiebolag träffa avtal angående förhyrande av bolaget tillhörande isbrytande bogserbåtar i huvudsaklig överensstämmelse med i berörda statsrådsprotokoll angivna förslag,

dels ock för budgetåret 1944/45 under tionde huvudtiteln anvisat till *Statens isbrytarverksamhet: Anskaffande av ytterligare ett statens isbrytarfartyg* ett reservationsanslag av 2 500 000 kronor och till *Statens isbrytarverksamhet: Förhyrning av isbrytarfartyg* ett förslagsanslag av 100 000 kronor;

II. anhålla, att Kungl. Maj:t ville i enlighet med vad riksdagen ovan anfört låta utreda frågan om sättet för isbrytningens ordnande utefter norrlandskusten jämte i samband därmed stående spörsmål.

Stockholm den 27 juni 1944.

Med undersätlig vördnad.
